

נושא העבודה

חוזת פסול

העבודה מוגשת בחסות העמותה של "נוער שוחר משפט עברי"

הקדמה אישית-

אני קיבלתי דרך העמותה של "נוער שוקר משפט עברי" את נושא העבודה שלי, להלן חוזה פסול.

השאלה מהו חוזה פסול היא שאלה חשובה ומעניינת. ישנה התייחסות לנושא זה גם במשפט העברי, גם במשפט הישראלי, ואף במשפט האנגלי.

אני חושבת שיהיה מאוד מעניין בעבורי לחקור תוך כדי העבודה את התייחסות של כל אחד מסוגי המשפט כלפי הנושא של חוזים פסולים, ולראות את ההשוואה במה דומה ומה שונה בהתייחסותם לנושא זה.

תוכן עניינים -

2

עמוד 1- דף שער.

עמוד 2- הקדמה אישית.

עמוד 3- תוכן עניינים.

עמוד 4- מבוא.

עמוד 5- חוזה פסול- גישות המשפט האנגלי והעברי.

עמוד 6- דוגמאות מהמשפט העברי.

עמוד 7- דוגמאות מהמשפט העברי.

עמוד 8- גישת המשפט הישראלי.

עמוד 8- חקיקה.

עמוד 9- חקיקה.

עמוד 9- ספרות.

עמוד 10- ספרות.

עמוד 11- ספרות.

עמוד 12- ספרות.

עמוד 12- פסקי דין- פס"ד טנדלר נגד קוזינצקי.

עמוד 13- פס"ד טנדלר נגד קוזינצקי .

עמוד 14- פס"ד טנדלר נגד קוזינצקי.

עמוד 15- פס"ד הווארד נגד מיארה.

עמוד 16- פס"ד הווארד נגד מיארה .

עמוד 17- פס"ד הווארד נגד מיארה .

עמוד 18- השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.

עמוד 19- השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.

עמוד 20- סיכום .

עמוד 21-סיכום .

עמוד 21- בבליוגרפיה.

מבוא –

המטרה שלי בעבודה היא להבין מהו חוזה פסול בעיקרו , ואילו סוגים של חוזה פסול יש.

חוזה (פירוש מילולי)- זהו הסכם בין שני צדדים או יותר המעוניינים להתקשר ביחסים משפטיים.

"החוק" אינו מגדיר מהו חוזה, אך קובע תנאים רבים בהתקיימם הופך החוזה למחייב את הצדדים לו.

כאשר שני אנשים רוצים להתקשר בחוזה , עיקרון היסוד בדיני החוזים שמנחה אותם בקודם לכל בדיקה טכנית הוא " מפגש הרצונות " שבין שני הצדדים .

מפגש הרצונות פירושו נקודת ההסכמה של הצדדים על החובות והזכויות שיש לכל אחד מהם לאור החוזה.

בנוסף, כששני אנשים באים להתקשר בחוזה הם צריכים לנהוג בתום לב ובמסוימות .

חובת תום הלב- היא חובה שכאשר כורתים חוזה על הצדדים בחוזה לנהוג בדרך מקובלת ובתום לב.

מסוימות- קבלת מירב הפרטים אודות העסקה .

בחוזה צריכים להיות הצעה וקיבול, ואם תנאי זה לא מתממש – החוזה לא באמת קיים. בשלב ההצעה והקיבול צריכה להיות גמירות דעת של הצדדים . (גמירות דעת פירושה הצורך להבין מהחוזה כי הצדדים אכן הביעו את רצונם המלא להתקשר בחוזה .)

ביהמ"ש מעניק סעדים (תרופות) לצד שנפגע כתוצאה מביטול החוזה או חלקו.

דרך המחקר שלי היא קריאת מאמרים, פסקי דין , וספרות של גדולים בתחום.

בתוך חוזה פסול ישנן סוגיות מעניינות אותן אני אחקור, כגון: חוזים בלתי חוקיים, חוזים בלתי מוסריים, וכד'..

מטרת העבודה היא לבחון את גישות המשפט ביחס לשאלה מהו חוזה פסול לסוגיו, ומידת קיומם של חוזים מסוג זה .

חוזה פסול –

לשאלה מהו חוזה פסול , והאם ניתן לאכוף חוזה פסול על פי חוק בבית המשפט ? ישנן שלוש תשובות על פי שלוש גישות משפט שונות – גישת המשפט העברי, גישת המשפט הישראלי , וגישת המשפט האנגלי.

על פי כל הגישות , מוסכם שעל חוזה שכולו בלתי חוקי לדוגמא חוזה אונס או חוזה רצח – לא דנים בבית המשפט ולא ניתן לאכוף את החוזה הזה.

גישת המשפט האנגלי –

על פי גישת המשפט האנגלי לא ניתן לאכוף חוזה בלתי חוקי בבית המשפט. זוהי קביעה של בית המשפט האנגלי אשר לפיה לא נותנים יד לרמאות, לרמאים. בנוסף, על פי קביעה זו , בית המשפט מיועד רק לאנשים בעלי יושר בלבד ! אך כמובן שיש מקרים ספיציפיים שהם חריגים שבהם בית המשפט כן ידון בתיק בכל זאת.

גישת המשפט העברי-

המשפט העברי קובע שבמקרים מסוימים אפשר לעשות הבחנה בין העונש הפלילי לבין החיוב האזרחי. (הבחנה בין המישור הפלילי למישור האזרחי) . המשפט העברי עושה הבחנה בין המישור הפלילי למישור האזרחי , במקרה שניתן לדוגמא - חוזה רצח - זה מקרה שלא ניתן לעשות בו חלוקה כזאת . אבל במקרים שהאי חוקיות היא נלווית לפעמים אפשר לחלק את החיוב האזרחי והחיוב הפלילי ולהפריד ביניהם . לפי כך במקרה שיהיה מקרה של חוזה בלתי חוקי יבוא בית המשפט ויגיד : " על המעשה הפלילי שפלוגי עשה – הוא ייענש , ומצד שני החוזה תקף, הוא חוקי ולכן נאכוף אותו." כלומר- נכיר בחוזה ובכל העילות המשפטיות שלו , אבל אם פלוגי רימה –הוא יענש , בלי קשר לאכיפת החוזה .

דוגמאות מהמשפט העברי-

א- מכר בשבת-

עשיית עסקאות בשבת (לעשות חליפין בשבת) זהו איסור דאורייתא !
מכאן עולה השאלה " אם פלוני עשה חוזה בשבת – האם הוא תקף ?"
אומר לנו הרי"ף – מי שעשה עסקה בשבת (נדל"ן או רכוש-חפצים) , החוזה תקף !
(עשית עבירה אבל החוזה תקף) . לא יבטלו את החוזה למרות שהוא לא חוקי .
החוזה תקף לגמרי למרות שחילול שבת זו עבירה.
על פי הרמב"ם – מי שעושה עסקים בשבת או ביום טוב (פחות חמור משבת) –
מענישים אותו
עונש פלילי על כך שחילל שבת – מכות , אך במישור האזרחי החוזה שלו תקף
לכל דבר , ובית
המשפט יאכוף את החוזה .
יש גיבוי מלא לחוזה שנעשה בשבת!
מלכתחילה אסור לעשות כן, אבל אם כבר נעשה החוזה ישנה חובה לעמוד
בהתחייבות.
דעה נוספת ביחס למכר בשבת היא דעתו של "המרדכי" , שאומר כך -
בעסקה מסוג זה , כל מה שהרוחות הולך לעניינים .
לדוגמא : סוס עולה 4 שקלים , ופלוני מכר אותו בשבת ב 8 שקלים.
את ה 4 שקלים הראשונים פלוני יקבל , ואת ה 4 שקלים שפלוני "הרוויח" על הסוס ,
יטלו מפלוני ויתנו אותם לעניינים .
כדי שלא יהא חוטא נשכר - כלומר מי שעשה את החטא לא יצא מרווח .
וכדי שהעסקה לא תהיה כדאית .
חוץ מזה גם תקבל מכות (- חיוב פלילי) על כך שמכרת בשבת.
כך ימנעו מלעשות עסקאות כאלו .
- אם הרבה אנשים ראו את העסקה שעשה פלוני בשבת , החכמים רשאים להחמיר
בעונש שלו מפני שהוא חילל שבת בפומבי.
כאן אנחנו רואים ש"המרדכי" מוסיף לנו דעה מעט שונה.
פה אנחנו רואים התערבות בחיוב האזרחי (- חוץ מאכיפה) .

ב-אתנן - חזזה זנות -

אדם הולך לזונה ומשלם לה כסף כדי לשכב איתה .
זה דבר שמבחינת ההלכה זה מעשה לא חוקי, זה דבר אסור .
עולה שאלה- אם פלוני הלך לזונה ולא שילם לה, האם היא תוכל לפנות לבית המשפט
ולדרוש שישלם לה?
(שהרי העבודה שלה כלל לא חוקית).

דעת הרשב"א במקרה -

המקרה -

אדם הבטיח לזונה שהוא ישלם לה, ושכב איתה, ולא שילם לה. עכשיו היא תובעת
אותו על כך שהוא לא שילם לה.

ההתלבטות היא - האם בית המשפט יפנה לגבר ששכב עם הזונה ויכריח אותו לשלם
לה על שכב איתה, או שבית המשפט יפנה לזונה ויאמר לה שבגלל שהמקצוע שבו
היא עוסקת כלל לא חוקי הם אינם יכולים לעזור לה, ואותו גבר לא ישלם לה .

בעבור הרשב"א התשובה פשוטה-

אם אדם שכב עם זונה, אין מקרה שבו הוא לא ישלם לה . אפילו שזה לא חוקי - הוא
התחייב לה, וזה הפרנסה שלה.

הוא חייב לשלם לה בגלל שהוא כבר שכב איתה .

בית המשפט יכבד את החזזה, ויוציא ממנו כסף, גם בכוח אם צריך על מנת לתת לה
את שכרה .

שאלה נוספת ומעניינת עולה פה -

מה קורה במקרה שפלוני מבטיח לזונה משהו שהוא לא דווקא כסף, האם הוא חייב
לתת לה אותו ?

לדוגמא - אם פלוני מבטיחה לזונה שהוא יתחתן איתה אם היא תשכב איתו, האם
ניתן להכריח אותו להתחתן איתה??

התשובה היא - לא !!

החתם סופר אומר כך -

אם הייתה תובעת האישה (הזונה) משהו שהוא ברור - כסף או חפצים, אז כמובן
שהוא היה צריך לשלם, אבל במקרה כזה אי אפשר להכריח בן אדם להתחתן עם
מישהי שהוא לא רוצה.

מצד שני הוא גם לא מרוויח מזה, הוא יהיה חייב לשלם לה על זה ששכב איתה .

גישת המשפט הישראלי:

חקיקה:

עד שנת 1973 השיטה של המשפט האנגלי הייתה השיטה פה בארץ ישראל . ואז בשנת 1973 נחקק חוק החוזים . סעיף 30 לחוק זה קובע כי -

חוזה שתוכנו , או מטרתו הם בלתי חוקיים , בלתי מוסריים , או נוגדים את תקנת הציבור - בטל הוא . .

בלתי מוסרי = עניין סובייקטיבי של השופט.

נוגד את תקנת הציבור = דברים לא נורמטיביים .

המשפט הישראלי- דומה למשפט האנגלי בגישה שלו.

סעיפים 19 ו-21, הן הוראות שאפשר לחלק חוזה ולהוציא ממנו חלקים (אם אפשר להפריד אותם) , יחולו בשינויים המחייבים גם על בטלותו של חוזה לפי פרק זה . לעומת זאת בבטלות לפי סעיף 30 (חוזה בלתי חוקי הוא בטל) רשאי בית המשפט אם ראה שמן הצדק לעשות כן , ובתנאים שימצא לנכון , לפטור צד אחד מקיום החוזה או מקיום חלקי שלו.

סעיף 31 לחוק החוזים קובע כי- רשאי בית המשפט לתת פטור מהחיוב של פלוני בחוזה. אם צד אחד כבר עשה חלק מהחיוב שלו- ניתן לחייב את הצד השני לעמוד בהתחייבותו או לפחות בחלק ממנה .

לביהמ"ש יש שיקול דעת שיפוטי רחב מאוד. הרשימה הגדולה של השיקולים האלה לא יכולה להצביע על שום דבר אחר מלבד שיקול דעת רחב. מי שנתן לביהמ"ש את השיקול דעת הרחב הזה הוא המחוקק. לשון סעיף 31 אומר שבנסיבות ובמידה שימצא לנכון ביהמ"ש ישקול שיקולי צדק. כל אלו, חוץ מפיצויים, ביהמ"ש יכול להכניס פה הכל. יש פה שיקול דעת מאוד רחב שהמחוקק העניק לביהמ"ש.

חוק החוזים : (סעיפי החוק הרלוונטים)

סעיף 19 (ביטול חלקי): ניתן החוזה להפרדה לחלקים ועילת הביטול נוגעת רק לאחד מחלקיו, ניתן לביטול אותו חלק בלבד; אולם אם יש להניח שהצד הרשאי לבטל לא היה מתקשר בחוזה לולא העילה, רשאי הוא לבטל את החלק האמור או את החוזה כולו.

סעיף 21(השבה לאחר ביטול) : משבוטל החוזה, חייב כל צד להשיב לצד השני מה שקיבל על פי החוזה, ואם ההשבה היתה בלתי אפשרית או בלתי סבירה - לשלם לו את שוויו של מה שקיבל.

סעיף 29 (בטלות החוזה או ההתנאה) : היה חוזה מותנה והתנאי לא נתקיים תוך התקופה שנקבעה לכך, ובאין תקופה כזאת - תוך זמן סביר מכריתת החוזה, הרי אם היה זה תנאי מתלה - מתבטל החוזה, ואם תנאי מפסיק - מתבטלת ההתנאה.

סעיף 30 (חוזה פסול): חוזה שכריתתו, תכנו או מטרתו הם בלתי חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור – בטל.

סעיף 31 (תחולת הוראות): הוראות סעיפים 19 ו-21 יחולו, בשינויים המחוייבים, גם על בטלותו של חוזה לפי פרק זה, אולם בבטלות לפי סעיף 30 רשאי בית המשפט, אם ראה שמן הצדק לעשות כן ובתנאים שימצא לנכון, לפטור צד מהחובה לפי סעיף 21, כולה או מקצתה, ובמידה שצד אחד ביצע את חיובו לפי החוזה - לחייב את הצד השני בקיום החוב שכנגד, כולו או מקצתו.

ספרות:

הדין הקודם-

עד שחוקק חוק החוזים הישראלי, הלך הדין הישראלי על פי גישת המשפט האנגלי.

לפי המשפט האנגלי שני כללים ביסודה של סוגיה זו:

1. "מעילה בת עוולה לא תצמח זכות תביעה".

2. חטאו שניהם כאחד יד הנתבע על העליונה".

יישום כללים אלה התבטא בבית המשפט כהימנעות מטיפול בחוזים פסולים, ודחיית תביעות של חוזים אלה.

הדין הקיים -

חקיקת חוק החוזים הביאה לשינויים גדולים בסוגיית החוזה הפסול. כתוצאה מחקיקת סעיפים 30-31 השתנה לגמרי האקלים המשפטי בקשר לסוגיה.

עתה, השבה היא הסעד הטבעי והעיקרי כאשר מדובר בחוזה פסול.

כתוצאה מכך, בניגוד לדין האנגלי ולדין המשפט העברי, חוזה פסול אינו עוד "מוקצה מחמת מיאוס".

חוזה פסול עתה, במשפט הישראלי - הוא חוזה בטל. בית המשפט דן בסוגיה זו כדי - להחזיר את המצב לקדמותו, ומכל מקום לעשות צדק בין שני הצדדים.

המטרה העיקרית שבחוק זה היא - שלא יהא חוטא נשכר.

חוזים פסולים ותוצאותיהם -

סעיף 30 לחוק החוזים מגדיר חוזה פסול כחוזה "שכריתו", תכנו או מטרתו הם בלתי חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור. "

חוזים בלתי חוקיים -

1. מהו חוזה בלתי חוקי?

לא כל חוזה שכריתו, תוכנו או מטרתו מנוגדים לחוק ייחשב כחוזה פסול. השאלה העיקרית בסוגיית החוזה הבלתי חוקי היא איזה חוק צריך להפר כדי שהחוזה ייחשב בלתי חוקי.

השאלה היא שאלת פירוש החוק כאשר התשובה לה תינתן באמצעות התחקות אחרי תכלית החוק.

חוזה ייחשב כבלתי חוקי כאשר החוק שהוא מנוגד לו נועד בתכליתו לפסול ולבטל את החוזה שנעשה תוך הפרת הוראותיו.

יש מקרים בהם ניתן לפתור את בעיית סיווג החוזה ע"י הצגת השאלה הבאה: האם אפשר להגשים את החוק, ע"פ תכליתו, בלי לפגוע בתוקף החוזה.

בפתרון שאלה זו יציב בית המשפט את החוזה הקונקרטי אל מול החוק הנדון וישאל את עצמו האם נוגד החוזה את היעדים שהחוק נועד להגשימם, עד כדי כך שיש לפסול אותו.

בעקבות פס"ד זגורי ניתן לומר כי ההסדר הנורמטיבי הקבוע בסעיפים 30-31 לחוק החוזים חל על כל אחד מהחוזים שחוקים בישראל עושים אותם לבטלים, ובלבד שאין בחוק הסדר השולל תחולתו של הדין הכללי.

סוגים של אי חוקיות:

א) כריתה בלתי חוקית.

ב) תוכן בלתי חוקי.

ג) מטרה בלתי חוקית.

ד) חוזה שמטרתו הונאת השלטונות.

ה) ביצוע בלתי חוקי.

2. מהו חוזה בלתי מוסרי?

אין הגדרה מדויקת למה הוא חוזה בלתי מוסרי, ובאשר כך נקבע כי חוזה שנוגד את תקנת הציבור הינו חוזה בלתי מוסרי.

3. חוזה הנוגד את תקנת הציבור.

תקנת-הציבור משמעותה הערכים. האינטרסים והעקרונות המרכזיים והחיוניים

אשר חברה נתונה בזמן נתון מבקשת ליישם, לשמר ולפתח. תקנת הציבור הינה המכשיר המשפטי אשר באמצעותו החברה מבטאת את "האני מאמין" שלה.

מהותה של הפסלות בחוזה -

מושג הבטלות, הוא מושג יחסי. נוכח העניין שסעיפים 30 ו-31 לחוק החוזים מגיעים יחדיו.

אם כן מה ניתן לעשות במקרים מיוחדים? ביהמ"ש יפעיל את שיקול דעתו הנרחב בעניין ויורה על

אחת משתי התוצאות הבאות-

1. פטור מהשבה.

2. קיום החוב.

סוגי משפט הנכללים בחוזה בלתי חוקי:

1. חוזה פגום- הוא חוזה הניתן לביטול -

הנפגע זכאי לבטל את החוזה אם הפרת החוזה הייתה יסודית. הייתה הפרת החוזה לא יסודית, זכאי הנפגע לבטל את החוזה לאחר שנתן תחילה למפר ארכה לקיומו והחוזה לא קיים תוך זמן סביר לאחר מתן הארכה, זולת אם בנסיבות העניין היה ביטול החוזה בלתי צודק; לא תישמע טענה שביטול החוזה היה בלתי צודק אלא אם המפר התנגד לביטול תוך זמן סביר לאחר מתן הודעת הביטול.

2. חוזה למראית עין -

חוזה למראית עין הוא חוזה שהצדדים אינם מעוניינים בקיומו, ומטרתם יצירת מצג שווא כאילו נכרת חוזה כדי להשיג תוצאה כלשהי. בחוזה למראית עין אין צד אחד מרמה או מטעה את הצד האחר.

כך למשל מי שרושם את דירתו על שמו של אדם אחר כדי להימנע מלהצהיר עליה בהצהרת הון.

על פי ההלכה (משפט עברי) חוזה כזה בטל.

לפי הדין הנוהג במדינה - (לפי המשפט הישראלי) הדין נותן תוקף לרצון האמיתי של הצדדים, ועל כן החוזה למראית עין בטל, ובלבד שלא תיפגע זכות שרכש צד שלישי בתום לב בהסתמכו על קיום החוזה.

3. חוזה מלאכותי -

חוזה מלאכותי הוא חוזה שהצדדים אמנם מעוניינים בקיומו, אך מטרתם אינה המטרה הישירה המקובלת של חוזה מעין זה אלא מטרה צדדית. בחוזה מלאכותי, מעוניינים הצדדים בקיומה של העסקה המוצהרת, אם כי הם הגיעו אליה בדרך מלאכותית.

כך למשל שאדם קונה נכס כדי לזכות בהטבה הניתנת לבעל נכס מסוג זה.

על פי ההלכה (משפט עברי) חוזה כזה תקף .
לפי הדין הנוהג במדינה- (לפי המשפט הישראלי) חוזה מלאכותי בטל מעיקרו
ואינו אכיף .

פסקי דין :

טנדלר נ' קוזניצקי:

עובדות המקרה: יש חוזה אחד למכירת הקרקע וחוזה אחד לבנייה עליו כדי שהמוכרת לא תצטרך לשלם מס שבח. אחת הסיבות שטנדלר רוצה להתנער מהחוזה היא כי קוזניצקי רשם הערת אזהרה כדי לא למכור את הנכס למישהו אחר. אך טנדלר אומרת שהוא העביר פחות מ-10% של הכסף והבנייה עוד לא החלה. עומד בפניה התערבות חוזית שטרם בוצעה ולעומת זאת, ערך הקרקע הלך וגדל. יש כאן עוד שאלה של המעורבות. השאלה- זהו חוזה שאימא שלה (ז"ל) כרתה אך היא הייתה ערבה להסכם הבנייה והיא ליוותה את אמא שלה כשהיא לקחה את המשכנתא. יש כאן סממנים עובדתיים מובהקים לכך שהיה לה קשר משמעותי עם החוזה. במצב שאם יצטרכו לגבות את הכסף, ייקחו זאת ממנה. המחוזי אומר שיש פה הונאה של רשויות המס. ביהמ"ש אומר שהנסיבות שבפניו מובילות אותו לאכיפה החוזה והם אוכפים את החוזה בכך שקובעים ששני הצדדים יקבעו מחיר שיהיה מוסכם על שניהם ומכאן יבצעו את החוזה.

רקע להכרעה:

הנחת המוצא: הנחת המוצא של השופט עמית היא שאכן מדובר בחוזה שהוא לא חוקי. החוזה הוא חוזה שהמטרה שלו היא להונות את רשויות המס.

הסעיפים הרלוונטיים: סעיף 30, סעיף 31, סעיף 19 וסעיף 21.

סעיף 31 ← שינוי גישה מחוסר רצון של ביהמ"ש להתערב בחוזה הפסול לבין הנכונות לבחון כל חוזה לגופו. סעיף זה שינה את נקודת המוצא, אנו לא מדברים על מעילה בת עוולה לא תצמח תביעה אלא אנו עוברים לעקרון שלא יצא חוזה נשכר. שיקוף של הגישה הרציונלית, העדכנית. כאשר אנו עוסקים בחוזה לא חוקי, אנו צריכים לערוך איזון על.

איזון העל - העקרונות שמתנגשים שבאים להכריע בגורלו של החוזה הפסול הם הרתעה וצדק.

האינטרסים כאן הם מצד אחד לקיים את הוראת החוק שנפגעה ומהצד השני האוטונומיה של הצדדים שרצו להתקשר בחוזה. (אוטונומיה של הפרט, הגנה על החוק, שיקולי צדק / הגינות.)

מידת האשמה של הצדדים: המון פעמים יש לנו פערים משמעותיים במידת האשמה. יכול להיות פערים קיצוניים בו רק צד אחד יוזם את אי החוקיות והצד השני הוא תום לב לגמרי ויכולים להיות פערים יותר קטנים. כשיש צד תם לב זה משפיע כי הוא לא תחום רק לסעיף 31. הדרך השנייה שצד תם הלב משפיע הוא כבר בשלב הזה בוא הוא מנסה להבין כיצד להפעיל את סעיף 31.

מבחני המשנה של השופט עמית בעניין טנדלר שאומרים מתי אי החוקיות תהיה אגבית. המבחן הראשון היא שהיא לא מהווה את עיקר ההתקשרות אלא נוגעת לחלק הביצועי שלה. המבחן השני הוא האם החוזה יכול להתקיים גם בלעדיו.

שיקולים:

כל הבית נבנה במטרה להונות את רשויות המס. במצב כזה לבוא ולכנות את החוקיות כחוקיות אגבית זה יכול להיות בעיה.

-שיקול נוסף הוא מידת הביצוע של החוזה. לא נתייחס לחוזה לא חוקי שרק נכתב על נייר כמו שנתייחס לחוזה שכבר בוצע בחלקו.

-לפעמים תום הלב לא גובר על אי החוקיות של החוזה.

-רשימת השיקולים היא לא סגורה לכן אם נתקלים בסיטואציה של חוזה לא חוקי יכולים להיות שיקולים נוספים לאלה שרשומים מעלה.

יישום התנהגות הצדדים להסכם תשפיע על השבה, מידת האשמה/אי חוקיות בוטה, יוביל לפטור מההשבה. אם אי החוקיות מהותית גם יוביל להשבה. אלו שיקולים עקרוניים והם צריכים להיבחן לאור מקרה ספציפי. רוב הפעמים ייטו לצד אחד וחלק לצד אחר.

יישום השיקולים על עובדות המקרה:

- טנדלר היא שמבקשת להתנער מהחוזה
- הונאת רשויות המס היא אגבית לחוזה המכר
- ניתן לרפא את אי-החוקיות על-ידי תשלום מס אמת
- טנדלר היא המרוויחה המשמעותית מהחוזים המקוריים
- אין צד שלישי שנפגע לכאן ולכאן.

כל אלה נוטים חד משמעית לאכיפה עד כאן, השופט עמית היה צריך לקבוע על אכיפת החוזה.

אבל:

- הכלל הוא בטלות ואכיפה היא החריג;
- קוזניצקי עוסק בנדל"ן והוא בעל ניסיון

- הסכם הבנייה נכרת מול אביו של קוזניצקי - גם בקוזניצקי אין פערי ידע וכוח שיכולים להשפיע על שאלת האשם.
- דיווח המס המאוחר לא היה שלם ומדויק
- שינוי הנסיבות נוכח פטירת האם - שינה את כל העסקה
- קוזניצקי לא שילם חלק מהותי מהתמורה: שילם רק 10% אחוזים.
- לא ניתן לקיים את החוזה כמות שהוא (השיקול המשמעותי ביותר): קוזניצקי מבקש שטנדלר תמכור לו את השטח אבל בעצם מה שמבקשים ממנו זה לכתוב חוזה חדש. ביהמ"ש אומר שהוא לא מתכוון לכתוב חוזה חדש בין שני הצדדים. לכן, החוזה הזה מבוטל.

לבסוף:

התוצאה: החוזה מבוטל.

הבעייתיות: פסיקת הוצאות המשפט המאוד גבוהות כלפי טנדלר.

ריפוי חלקי של הבעייתיות באמצעות כלי שלא שייך בכלל לדיני החוזים שהוא פסיקת הוצאות מאוד גבוהות של המשפט ובכך שהוא קיבל את כל הטעות שטענה.

שיקולים עקרוניים מול שיקולים פרטניים: השיקולים העקרוניים הללו הובילו לתוצאה של אכיפת החוזה. אם הוא היה עוצר בנקודה בה הוא מיישם את השיקולים העקרוניים הוא היה מורה על אכיפת החוזה. אבל דווקא עובדות המקרה והנסיבות הייחודיות שלו, בראש ובראשונה הפטירה של האמא והעובדה שהיו שני חוזים וביהמ"ש לא רצה להתערב ולכתוב חוזה חדש, אלו הובילו לביטול החוזה.

פערי אשם כמשפיעים על הסעד:

הגישה האקדמית של פרופ' פרידמן שאמרה שכשיש לנו פערי אשם קיצוניים הצד שהוא יוזם את אי החוקיות תחום לסעיף 31 (ביטול, השבה, פטור וקיום) ואילו לצד תם הלב, פתוחות לפניו כל התרופות הקיימות בחוק התרופות.

אימוץ בפסיקה: הגישה הזאת מתקבלת ע"י השופט עמית והיא הופכה מגישה אקדמאית לפסיקה.

הוארד נ' מיארה:

בין הצדדים נכרת חוזה, לפיו מכרה המערערת למשיבים חלקת קרקע, בסכום הגבוה מזה שנרשם בחוזה. ההפרש בחוזה שולם כביכול עבור ברזל וחומרי בניין, שהיו על החלקה. המערערת הצהירה בחוזה, כי היא הבעלים הבלעדי של החלקה, וכי החלקה חופשית מכל שעבוד. לאחר כריתת החוזה התברר למשיבים, כי כשליש משטח החלקה הופקע על-ידי העירייה, עוד לפני מועד כריתת החוזה. המשיבים ביקשו להפחית את המחיר בהתאם, ומשסירבה המערערת לכך, לא שילמו את יתרת התשלומים, לפי החוזה. המערערת ראתה בכך הפרת חוזה וביטלה את החוזה. בית המשפט המחוזי קבע, כי ביטול זה עלה כדי הפרת החוזה על-ידי המערערת, וזיכה את המשיבים בביטול החוזה, בהשבת הסכומים ששילמו ובפיצויים מוסכמים. מכאן הערעור.

בית המשפט העליון פסק:

א. המערערת לא נהגה בתום-לב במשא ומתן לקראת כריתתו של החוזה, משלא גילתה למשיבים את עובדת קיום צו הפקעה על החלקה, ולכן זכאים המשיבים לבטל את החוזה ולדרוש השבת מה ששולם על-ידיהם בעסקת המכר.

ב. (1) זהירות היתר, בה נהגו בתי המשפט בהתייחסותם לטענה, כי אין לאכוף חוזה, מכיוון שטמונה בו או בהוראותיו כוונה נסתרת לבצע או לקדם מטרה בלתי חוקית, איבדה במידה רבה מחשיבותה נוכח שיקול הדעת, המסור עתה לבית המשפט, לפי סעיף 31 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג—1973.

(2) אפילו הייתה מתקבלת במקרה דנן הטענה, כי החוזה הוא בלתי חוקי, אין כל טעם מן הצדק, שבעטיו יש לפטור את המערערת מחובת ההשבה.

3) חובת ההשבה חלה גם אם מגיעים למסקנה, שהמדובר במקרה שלפנינו על חוזה למראית-עין

או כי היה במקרה דנן מיקח-טעות.

ג. אין מקום לפסוק פיצויים מוסכמים מראש מכוח חוזה בלתי חוקי, שכן חוזה כזה הנו בטל.

ד. (1) במקרה דנן לא ניתן היה להסיק בבהירות כי המערערת הגישה או עמדה להגיש הצהרה

קוזבת לרשות מס זו או אחרת ולכן אין להסיק שהחוזה בלתי חוקי. עם זאת, בנסיבות המקרה מן

הראוי להפחית את הפיצויים המוסכמים הקבועים בחוזה לפי סעיף 15 (א) סיפא לחוק החוזים

. (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א—1970

2) (אליבא דשופט מ' בן-פורת) : במקרה דנן ידעו המשיבים את מטרת המערערת לשלם סכום

נמוך יותר של מס שבח מקרקעין על-ידי רישום מחיר מופחת בחוזה ולפיכך הקשר החוזי

בלתי חוקי מבחינת שני הצדדים ואין מקום לפסוק פיצויים מוסכמים מראש.

ה. (אליבא דשופט מ' אלון) : (1) יש להימנע ככל האפשר במסגרת הוראות סעיפים 30 ו-31 לחוק

החוזים (חלק כללי) מתוצאה, שיש בה כדי לשלול מהצדדים זכויות, המגיעות להם על-פי חוזה

שכרתו ביניהם.

2) חוזה בלתי חוקי אינו "כאין וכאפס", אלא חי וקיים אך רדום, ובית המשפט מוסמך להעירו

מתרדמתו.

3) ניתן לפסוק פיצויים מוסכמים מראש גם מכוח חוזה בלתי חוקי.

4) המלים "שצד אחד ביצע את חיובו" בסיפא לסעיף 31 לחוק החוזים (חלק כללי) מכוונות לביצוע

של חלק ממשי מהחיוב, המוטל על הצד האחר, ואין צורך שיבוצע כל החיוב.

בפס"ד זה עמדתו של השופט שמגר היא גישה אמוציונאלית, ששונה מהגישה

הרווחת היום שהיא הגישה הרציונאלית בה בוחנים כל פסק דין לגופו.

בפס"ד זה מוצגת בצורה מאוד ברורה גישתו של השופט אלון. גישתו של השופט אלון

מתבססת על המשפט העברי . לדבריו יש כאן חוזה בלתי חוקי שזה עניין של מס הכנסה . (נוא יטפל בחלק הזה) , ומצד שני בכל זאת המערערת מחויבת לשלם למשיבים את הסכום שהיא חייבת להם. (1/3 מהתשלום .אותו הם כבר שילמו .)

זה מביע את תמיכתו במשפט העברי שהרי במשפט העברי יש עניין שדומה לסעיף 19 לחוק החוזים ששייך למשפט הישראלי, לפיו, אם ניתן לחלק את החוזה למספר חלקים וחלק אחד או כמה חלקים לא חוקיים- ניתן לבטלם ולקיים רק את החלק החוקי שבחוזה.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי –

סעיף 30 לחוק זה קובע כי - חוזה שתוכנו , או מטרתו הם בלתי חוקיים , בלתי מוסריים , או נוגדים את תקנת הציבור - בטל הוא .

בלתי מוסרי = עניין סובייקטיבי של השופט.

נוגד את תקנת הציבור = דברים לא נורמטיביים .

המשפט הישראלי- דומה למשפט האנגלי בגישה שלו.

סעיפים 19 ו-21, הן הוראות שאפשר לחלק חוזה ולהוציא ממנו חלקים (אם אפשר להפריד אותם) , יחולו בשינויים המחייבים גם על בטלותו של חוזה לפי פרק זה . לעומת זאת בבטלות לפי סעיף 30 (חוזה בלתי חוקי הוא בטל) רשאי בית המשפט אם ראה שמן הצדק לעשות כן , ובתנאים שימצא לנכון , לפטור צד אחד מקיום החוזה או מקיום חלקי שלו.

סעיף 31 לחוק החוזים קובע כי- רשאי בית המשפט לתת פטור מהחויב של פלוני בחוזה. אם צד אחד כבר עשה חלק מהחויב שלו- ניתן לחייב את הצד השני לעמוד בהתחייבותו או לפחות בחלק ממנה .

חוק החוזים : (סעיפי החוק הרלוונטים)

סעיף 19 (ביטול חלקי): ניתן החוזה להפרדה לחלקים ועילת הביטול נוגעת רק לאחד מחלקיו, ניתן לביטול אותו חלק בלבד; אולם אם יש להניח שהצד הרשאי לבטל לא היה מתקשר בחוזה לולא העילה, רשאי הוא לבטל את החלק האמור או את החוזה כולו.

סעיף 21(השבה לאחר ביטול) : משבוטל החוזה, חייב כל צד להשיב לצד השני מה שקיבל על פי החוזה, ואם ההשבה היתה בלתי אפשרית או בלתי סבירה - לשלם לו את שוויו של מה שקיבל.

סעיפים 19 , 21 ו-31 דומים בתוכנם לגישת המשפט העברי . המשפט העברי קובע שבמקרים מסוימים אפשר לעשות הבחנה בין העונש הפלילי לבין החיוב האזרחי . (הבחנה בין המישור הפלילי למישור האזרחי) .

במקרים שהאי חוקיות היא נלווית לפעמים אפשר לחלק את החיוב האזרחי והחיוב הפלילי ולהפריד ביניהם .

לפי כך במקרה שיהיה מקרה של חוזה בלתי חוקי יבוא בית המשפט ויגיד : " על המעשה הפלילי שפלוני עשה – הוא יענש , ומצד שני החוזה תקף, הוא חוקי ולכן נאכוף אותו."

כלומר- נכיר בחוזה ובכל העילות המשפטיות שלו , אבל אם פלוני רימה –הוא יענש , בלי קשר לאכיפת החוזה .

סעיף 31 (תחולת הוראות): הוראות סעיפים 19 ו-21 יחולו, בשינויים המחוייבים, גם על בטלותו של חוזה לפי פרק זה, אולם בבטלות לפי סעיף 30 רשאי בית המשפט,

אם ראה שמן הצדק לעשות כן ובתנאים שימצא לנכון, לפטור צד מהחובה לפי סעיף 21, כולה או מקצתה, ובמידה שצד אחד ביצע את חיובו לפי החוזה - לחייב את הצד השני בקיום החוב שכנגד, כולו או מקצתו.

סעיף 29 (בטלות החוזה או ההתנאה): היה חוזה מותנה והתנאי לא נתקיים תוך התקופה שנקבעה לכך, ובאין תקופה כזאת - תוך זמן סביר מכריתת החוזה, הרי אם היה זה תנאי מתלה - מתבטל החוזה, ואם תנאי מפסיק - מתבטלת ההתנאה.

סעיף 30 (חוזה פסול): חוזה שכריתתו, תכנו או מטרתו הם בלתי חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור – בטל.

לעומת זאת, סעיפים 29 ו-30 אינם דומים בגישתם ותוכנם לגישת המשפט העברי, אלא יותר דומים לגישת המשפט האנגלי שרווחה בארץ בשנים שקדמו להקמת המדינה.

סיכום :

עבודתי מתייחסת לסוגיית החוזה הפסול המשתייכת לדיני החוזים. בעבודתי, בחנתי שלוש גישות משפט שונות שמתייחסות לסוגיה החשובה של החוזה הפסול.

גישת המשפט האנגלי קובעת שאין להכניס כלל לכותלי בית המשפט עניינים כאלה, לעוברים על החוק אין בעיניה מקום בבית הדין.

גישת המשפט העברי קובעת כי חוזה מחולק לסעיפים שונים, ועל כן חוזה שהוא בלתי חוקי בחלקו- יבוטל החלק הבלתי חוקי, אך שאר החוזה תקף.

גישת המשפט הישראלי בעבר התבססה על ערכיו של הדין האנגלי, ובמצבים של חוסר ידע (לקונה) התבססה על ערכיה של מורשת ישראל (המשפט העברי).

כיום למשפט הישראלי יש גישה חדשה, גישה משל עצמו. גישה זו משלבת בתוכה את שני סוגי המשפט – הדין האנגלי, והמשפט העברי .

בחוק דיני החוזים ישנם 5 סעיפים שרלוונטים לסוגיית החוזה הפסול, והם סעיפים- 19, 21, 29, 30, 31.

סעיפים 19, 21, 31 – כאמור, דומים בתוכם לגישתו של המשפט העברי (מורשת ישראל).

סעיפים 29, 30 – כאמור, דומים בתוכם לגישתו של הדין האנגלי .

כך, משתלבים הערכים של מורשת ישראל וסגנון החקיקה האנגלי ע"י הגישה של המשפט הישראלי .

ישנם שלוש תנאים לבטלותו של חוזה והם –

א . חוסר חוקיות. ב . חוסר מוסריות. ג. ניגוד לתקנת הציבור .

לבית המשפט כיום שיקול דעת נרחב, והוא רשאי לבחון את המקרים המיוחדים ולהכריע על פי תפיסתו .

בית המשפט יכול להורות על אחת משתי הפתרונות:

1 . פטור מהשבה . או 2. קיום החוב .

ישנם מספר סוגים של חוזים שאינם כפופים לחוק בצורה מלאה, ובהם בית המשפט ידון .

דוגמא לסוגי חוזים אלו : חוזה בלתי חוקי, חוזה בלתי מוסרי, חוזה הנוגד את תקנת הציבור, חוזה

למראית עין, חוזה פגום, חוזה מלאכותי, ועוד .

לסיכום – סוגיית החוזה הפסול טומנת בחובה המון הסתעפויות, ונותנת מקום לשיקול דעת מאוד נרחב של השופטים בבית המשפט. בית המשפט חלילה לא רוצה לתת

לגיטימציה לערוך חוזים בלתי חוקיים או פסולים , אך כיום נותן מענה לאלו שעשו זאת והתחרטו או שינו את דעתם לאחר כריתתו של החוזה .

ביבליוגרפיה –

- 1 . פסק דין הווארד נגד מיארה, נבו.
- 2 . פסק דין טנדלר נגד קוזינצקי , נבו.
- 3 . חוזה פסול – גבריאלה שלו.
- 4 . חוזים בלתי חוקיים – מקורות מהמשפט העברי.
- 5 . חוק החוזים.
- 6 . מצגות – מאתר " נוער שוחר משפט עברי " .